

ՄՕՆՐԱՆ-ՆԱՊՈԼԷՕՆ

Հրպա՛րս եմ Ապալեմ իրենց բարձրմում,
Բայց է՛լ հրպա՛րս է Մօնրանք երկնում...
Այնեղ բուհեր բընամ կոծապար
Յրուչում եմ, սուլում, հըլում խելազար:

Փառկած է Մօնրանց է՛մ վե՛րն Ապալեի,
Եւ չէ՛ սոսկ ո՛ր սար այլ մեծ լեռ—հսկան,—
Նապօլեո՛նն է նա, այն մե՛ծն ամենի,
Գրեամ իր հրնով յալ իսեմակաւ:

Սուլում եմ, հըլո՛ւմ հողերը անուն,
Միտս ձայն են ճալի, զոռում ականջիմ,
Ու մե՛ծ ուժգնամայն հողաց եմ երգում,
Է՛մ վե՛րն յաւեժող զիւների միջիմ:

Եւ րեմած է նա, արմա՛ր Նապօլեոն...
Ձեռները խալած մեռած իր կրթիմ,
Մա՛րտ պատանմած ձիւնովն յաւերծի
Ու այն եռանկիւնը զրիսարիւր զրիսիմ:

Գրեամ է այնեղ Եւրոպի դիմաց,
Դարերին հըլեր, ամպերի վրայ,
Ու երբ մոռանամ մարդիկ ամեն լսան
Նայեն ու յիշեն անունը հըրա...

Եւ զո՛ւր կրկանայ ծամանակն յառա
Նրանց զնչիւր երկրի երեսից
Եւ զո՛ւր կը ռռանա արեւեր խելառ,
Նա չի՛ զարքեի էլ, արձա՛լի անցեցից:

Եւ չե՛մ ծառանայ ռամիկ սեռուցներն
Իրենց բանտից աւազանորման—
Կը մաւեն բաներ, կը մեռնեն ձեռներն
Ու չեն կտրմանի այդպէս մի արման:

Եւ կ'անցնեն դարեր, կ'անցնեն այս մարդիկ
Եւ կըզայ բըղունք անդա՛ր, ձանձրալի՛,
Եւ զո՛ւր էս կայած իր ժամանակից
Կըթրիքի այնեղ արմանը մեծի...

Ոչ ո՛ր չի գիտայ անունը հըրա,
Ոչ ո՛ր չի ճանի արեւի մի ձանթ
Ոչ ձեռնե՛ր խալած մեծ կըծրի վրա
Ոչ Բո՛ւն փառանեղ, ոչ Ես՛ Ես՛ մանահո...

Եւ խօս բուհերի երգեղովն անկեր
Կը րնի՛ այնեղ արմանը լրեւած,
Այնա՛ղ յաւերծի արմա՛ր ձիւնի մէջ
Անփա՛ռն, անանուն, մե՛ռն կ'ս, մոռացւած...
Լօգան

Դեմիտրի Դեմիտրի

Գ Ր Ք Ե Ր

Հ. Ն. Ալիքեան, Ջուրիւն Եղիշուհ— Դեմիտրի
Եւ Երբ Գրեցէլ —

Հ. Ն. Ալիքեան, Վիենայի Միլիթարիան Միա-
րանութեան անունն հաճակեիքի անդառններէն ձին,
Ի լոյս ընծայած է Միջնադարեան Հայ բանաստեղ-
ծութեան անձանոթ մնացած էջերէն ձեկը, Զաքարիա
Գլուհեայ եպիսկոպոսի տաղերը diglised by

գէճը մը չէ որ երեսան կուգայ, բայց սիրուն ու
շահեկան անհատականութիւն մը որ այլ շնորհալի
շրջանը կազմող բոլորն ձեջ իր որոշ տեղն ունի և
որուն զորքը կ'արժէր ի լոյս հանել Գրիգոր Ալթա-
մարցիկի հետեւող մըն է, նուազ ճակ ու ինքնատիպ,
սակի պարզ ու կոկիկ: Հաւաքչիներն են առաջին
երկու տաղերը, մանասանդ առաջինը ուր շատ քն-
քուշ տողեր կան: Հ. Ալիքեան տաղերուն սկզբը
զրած է ուսումնասիրութիւն մը Զաքարիայի կեան-
քին և զորձին մասին: Զաքարիա եղած է բանա-
ստեղծ եւ նոյն տառն մանրակարգէ. արուեստար
ձեռքով օրինակած և նկարագորացած է Ալէքսան-
դր— Լուրս— Թարգմանութեան Կեանքեցոյ խորա-
գրութիւնը. իր բանաստեղծական արտադրութիւն-
ները (գէթ անոնք որ ծանօթ են մեզ), սակաւաթիւ
են. սասնէյրս տալ, որոնց միայն վեցը՝ ըստ Հ.
Ալիքեանի կարելի է հաստատապէս արտադրել Զա-
քարիայի, եւ տասներկու «կաթան»ներ, կամ կաթանի
կտորուանքներ զոր աւելցուցած է Զաքարիա ա՛ն
կաթաներուն վրայ զոր արդէն Աղեքեանուն վարդապ
ճեանեցոյ խնդրարութեան ձեջ ընդլայնած էին
Կեանքեցի եւ Գր. Ալթալմարցի: Այլ կաթաններուն
ձեջ կան բանի մը կարտերն իրականապէս գեղեցիկ:
Հատորին ձեջ ամփոփումը կարտերը հեղինակին
ամբողջ զործերը չէն ներկայացնեն սակայն, ինչպէս
հրատարակչին ալ կ'ըսէ իր քննական ուսումնասի-
րութեան ձեջ. ուրիշ ձեռագիրներու ձեջ դեռ
անշուշտ պիտի գտնուին Զաքարիայի տաղեր. եւ
ինչու 1889ին Վենետիկի թ. 5550 տարադրուէն (ուր
կը գտնուին եւ Երեմիա Ձեյեպիկի տաղերը) օրինա-
կած են տալ մը Զաքարիայի (զոր այլ թիւին ձեջ
կը հրատարակեն) և որ ոճով բոլորովին կը նմանի
Գլուհեայ եպիսկոպոսին հարազատ տաղերուն և
անոնց ամենէն սիրուններէն մին է:

Հ. Ալիքեան իր ներածութեան ձեջ ծաղարու-
թիւն կը յայտնէ Զաքարիայի ժամանակակից միւս
բանաստեղծներու տաղերն ալ ի լոյս ընծայել՝ «Եթէ
պարագաները ներքին»: Սրտանք կը մտայնեք որ
պարագաները ներքին: Ընդհանրապէս մեր նախնեայ
— և մասնատարապէս միջնադարեան աշուղական կամ
աշուղաձեւ քերթողները — անսխալ մնացած զործե-
րու հրատարակուածը շատ կարեւոր ծառայութիւն
մըն է՝ մեր գրականութեան մատուցած: . Հ. Պո-
տուրեան, վերջին տարիներու ձեջ, այլ կարգի
հրատարակութեամբ մեր Հնորճապարտութեան ար-
ժանացու, — և կը լուսանք որ շուտով պիտի
վերսկսի իր ընդհատուած այլ շարքը. ուրպէս ենք
ստեղծելով որ վիեննական Հ. Ալիքեանը կուգայ
աջակցել Հ. Պոտուրեանի ձեռնարկին. . այլ ճամ-
բուն ձեջ՝ ընդլայն բան շուտ կայ, և ինչպէս շատ
ըլլան այդ զորձին գիտակցարար լծաւորները, այն-
քան պէտք է զո՛ւր ըլլանք: Յանկալի էր որ ի միջի
այլոց՝ լոյս տեսնէր Աղեքեանու վարդապ Թարգ-
մանութեան երկրորդ եւ լիակատար հրատարակու-
թիւն մը. առաջին հրատարակութիւնը վաղուց
սպառած է. լաւ կ'ըլլար որ այս երկրորդ հրատա-
րակութեան ձեջ ունենային չին Թարգմանութիւնը
ամբողջութեամբ, անոր հետ Խաչատուր Կեանքեցոյ
նոր ու «ամօթխած» խնդրարութիւնը՝ իր, Գրիգոր
Ալթալմարցի եւ Զաքարիայի կաթաններով. վերջին

ծայր կարեւոր եւ ամենաշահեկան հրատարակութիւնն ընդ պիտի ըլլար ամսիկա . եւ ինչու չ. Ալինեան, անցած այն Միաբանութեան որուն ներկայ մեծագոյն ղեկըն՝ Չ. Յաշեան՝ այդ Աղեքսանդրոս Վարդապետի կրկին թարգմանութեանն եւ կաթանութեանն նուիրած է հոգակալ աշխատութիւնն ընդ, ինքն իսկ չտատանման՝ աջակցութեամբ չ. Պոտրեանի՝ այդ հրատարակման ծանր ու փառաւոր բեռը :

Կ. Կաթանեան, Գրէր Մաթիոթաէ Բլէրէ.— Գրեթէ միեւնոյն ատեն Կ. Վ. Կոստանեանի ի յայն կ'ընծայէ Գրիգոր Մագիստրոսի Թղթերը Գ. Կոստանեանց, որ առաջիններէն եղած է ձեր ձեռք մընադարեան հայ գրականութեան վրայ ուշադրութեան դարձնող եւ բազմաթիւ հմուտից հրատարակութիւններով ձեռնող հանած է այդ շրջանի կարգ ընդմիջող բերթողական արտադրութիւնները (Մըրտիչ Նարայչի, Յովհ. Թիւրապեղի, Գր. Աթմարտիքի տաղեր, Ստ. Միւնեցիի Ողբ . Միշնագորեան հայ բանաստեղծութեան չորս հատաբանները, ևն) այս գրքով կուգայ ուրիշ տեսակի բայց խոնարհ կարեւոր գործ ընդ երեւան հանել : Գրիգոր Մագիստրոս, իբր աշխարհական գրագէտ, իբր հեղինական զորաբանութիւններ խորապէս իւրացնող գրահմուտ, իբր հելլեն իմաստասիրական եւ բերթողական գործերու թարգմանիչ, առաջնակարգ եւ եզակեան շահեկանութեամբ ղեկըն ձնել է ձեր նախնեաց դասական գրականութեան ձեռք . իր գործերէն ցարկ հրատարակուած էին միայն ոտանադրները, անախդ կը մնային Թղթերը . որ շատ աւելի արժէք ունին քան ոտանադրները՝ Թէ՛ զուտ գրական տեսակէտով եւ Թէ՛ իրենց պարունակով պատմական եւ այլ տեղեկութիւններով : Զարմանալի հակասութեամբ ընդ այս ատտիկեան հին գրականութեան սիրահան մերքը՝ իր առաջագիտակ արտադրութեանց ձեռք աւելի արար է ու բնականաբար քան ատտիկեան . կնճառա, իրթին են այդ բերթողները եւ նոյն ատեն՝ ո՛չ գերծ ճոռանութեան ու առաջնակարգութեանը . լեզուն, այլանալի յունաճորութեամբ խաթարուած, յաճախ պարզապէս անհասկնալի է : Իսկական բանաստեղծութիւն կարելի է գտնել միայն, թիչ ընդ՝ « Բնօայնն թիղ արարեկան » բերթուածին եւ ծանաւանդ « Անցից բոտորիքի է փառք մարդոց » առկի ձեռք : Եւ ո՛ր ո՛ր ի յոգով՝ իր սովորականէն արարքը մեծ պարզութիւն ցոյց կուտայ : Նամակները անհունապէս աւելի լեզուն են մտածածը, գրագծածը, հմուտեմածը, ձոխ ու իսկապիտակ ոճով . լեզուն ալ հոն՝ թէ՛ ընդ մերթ կ'իջնայ յունաճորական ծայրալեզրութեանց ձեռք, յաճախ շատ աւելի պարզ է քան ատանադրներուն ձեռք : Պ. Կոստանեանց խորին շնորհակալութեան արժանի է այդ շատոնց ի վեր պատաստած ու փափարուած հրատարակութիւնը ձեռք ընձայած ըլլալուն : Հատորը կը պարունակէ կենսագրական ուսումնասիրութիւնն ընդ Գր. Մագիստրոսի վրայ եւ բազմաթիւ ծանօթութիւններ այն անձերուն վրայ որոնց հիղողութիւն Մագիստրոսի Թղթերը ինչպէս եւ՝ մասամբ իրողութեանց եւ հայրենուն վրայ զոր ատենը կը շոշափեն : Կայ ապակալ դեռ ոտուար աշխատութիւնն ընդ կատարուելու այդ հրատարակման գործին իբր լրատուելի : Մագիստրոսի Թղթերը ողջուած են հելլեն ղեցաբանութեան ծանրամտութիւններով, հելլեն

բանաստեղծներու, իմաստասէներու, արուեստագետներու անուանց յիշատակմաներով, անոնց գործերու մասին ծանօթութիւններով . ատոնց ձեռք թերեւ կարելի ըլլայ խորութիւններ գտնել հելլեն հնութեանց մասին . մասնագէտներու կողմէն այդ ուղղութեամբ ուսումնասիրութիւնն ընդ շահեկան պիտի ըլլար ոչ միայն մեզի, այլ եւրոպական բանասիրութեան իսկ համար : Օգտակար պիտի ըլլար նաեւ որ քաջ յունապէս ընդ հրատարակէր աշխարհաբար թարգմանութիւնն ընդ Մագիստրոսի տաղաչափեալ եւ արձակ գործին, դարբնած անհասկնալի բառերուն հանելուկը՝ յունաբէնի օգնութեամբ լուծել ջանալով :

Բ. Աւետիք Բաբայեան, Նիշեդեան Խաչատուր— Զաւիշ . — Անթիւնի ճշմարտութիւնն ընդ է որ հայ ժողովուրդը անհրաժեշտ ուղեւ ունի՝ ազգային ու բաղադրական շահերու իսկ տեսակէտով՝ իր Ազգային եկեղեցուն : Ասոր մասին կրնան տարաւարժիք ըլլալ ճիշտ խնդիրներ եւ իմաստակները : Նախկա յայտարարելով չի բաւեր սակայն . եկեղեցին՝ իբր քնադանակական զգալիւար ընդ, իբր միասնական պատկեր ընդ չէ որ այդ ազգապահպան զբոյր կը կատարէ, այլ իբր հայոց հանրային կեանքին ձեռք որոշ ու կարեւոր դեր ունեցող հաստատութիւն . ուրիշն՝ անհրաժեշտ է որ ամեն ինչ, հաստատացեալ կամ ազատական, ջեմօրէն հետաքրքրուի այն կացութեամբ ուր կը գտնուի մեր եկեղեցին, իր կարգութիւնը, կազմակերպութիւնը, մատուտ ու նիւթական կեանքը : Ինչքան աւելի մեր եկեղեցին կարգուար, կենսախայտ, գործուն, զեղուն ըլլայ, ինչքան աւելի մեր ժողովրդին ներկայ պահանջներուն ու դարու օգուտն համապատասխանող պիտի ընդ ձեռք կը գտնուի, այնքան աւելի պիտի մեծնայ անոր գործութիւնը, այնքան աւելի մեր ժողովրդին սիրտը պիտի կապէ իրեն, եւ այնքան աւելի ան պիտի կարենայ հոգրապէս կատարել իր դերը : Այս մասին շատ քան կայ ըսելու եւ ընելու . Բժշ. Բաբայեան, մին մեր այն ողջամիտ գործիչներէն որ իրովն կ'ընթանն մեր եկեղեցուն կարեւորութիւնը մեր ազգային կեանքին ձեռք, այդ բոլորից բաներուն մէկ որոշ շարքը յատկաւ պարզած է իր այս գործին ձեռք . իբր մասնագէտ նկատի առած է առողջապահական պայմաններ եկեղեցույծէն . մեր եկեղեցին ունի արարողութիւններ, սովորութիւններ, ծէսեր, որոնք հին ատեն ուրիշ պայմաններու մէջ հաստատուած են, և չեն համապատասխանող ընդ հանգամանքներուն, և առողջապահական տեսակէտով քննադատելի կողմեր կը ներկայացնեն . ատենք անպատեհութիւններ են, որ ժողովրդին եկեղեցին ուսմանուրէն նպաստող կարգ ընդ պատճառներուն ձեռք իրենց որոշ տեսի ունին . Բժ. Բաբայեան ուշադրութիւն կը հրաւիրէ ատենը վրայ եւ կ'առաջարկէ շարք մը բարենորոգումներ, որոնք կարող են կատարուիլ առանց եկեղեցու հիմնական աւանդութիւնները խախտելու :

Այս գիրքը օգտակար գործն է, եւ արժանի ուշադրութեան : Հանձնարող նկատելիքը որ կուրկուսեան մատուր արդէն ընդորձակ յորտաճներ նուիրից անոր . ինքանքը նաեւ որ Մատթեոս Բ. կաթանակար լրջօրէն նկատի առած է այդ գրքին ձեռք նեղակայացած առաջարկութիւնները եւ անոնց-

նով որոշած է դրականապես զբաղել: Կ'արժէ որ ձեռք բերանայ ծածուկն այլ իր ուշադրութեան առարկայ ընէ Բժ. Բաբայանին շահեկան աշխատութիւնը: Հոգ Գրողներ. — Պ. Պ. Ղ. Աղայան, Յով. Թուսնեան և Վրթ. Փարսադան կազմած են գեղեցիկ հաւաքածու ճրարեկեան Հայ հին ու նոր մեծագոյն գրաղէաներու և բանաստեղծներու հատընտիր էջերուն. հատորին ձեռք զնախի իւրաքանչիւր գրողի կենդանագիրն ու կենսագրութիւնը: 688 էջէ բաղկացած ստուար գիրք ճրն է, շքեղ տպագրութեամբ: Ռուսահայ ու տաճկահայ հասարակութիւնները շատ քիչ ծանօթ են իրարու զբաղան արտագրութեանց, և արիւթ ամենէն տխուր երեւոյթներէն ճին է ձեռք աղային կենտրին: Այս հատորը կարող է մեծապէս նպաստել այդ ցաւալի պակասը դարմանելու: Ցանկալի է որ այդ հրատարակութիւնը, որ ուստանայ գրականութեան ամենագեղեցիկ էջերէն ստուար ծաւ ճր կը պարունակէ, յայտնեմ որոշածուի թրքահայ հասարակութեան ձեռք: Հրատարակիչները մտադիր են նմանօրինակ երկրորդ հատոր ճր նախել թրքահայ գրականութեան: Ա. 2.

ՓԵՐՍԻԱ ԵՂԻՏԵ

Մէլնիկ անօրինակ բարձրացումը պահ մը մեծ վտանգի մէջ դրաւ Փարիզը, աղէտը քաղաքագլխաւոր սահմանափակուեցաւ Նիւթական խոշոր վնասի մէջ:

Աղէտին զոհերուն ի նպաստ բացումը հանդիմանութեան մասնակցեցան Փարիզի Հայ Աշխատասարգ Միութիւնը, Անահիթի խմբարկութիւնը և Փարիզի Հայկական Միութիւնը, որ ուղարկեց 300 ֆրանք Միութեան քարտուղարը Պ. Փիշոնին ուղղուց հետեւեալ նամակը:

«Պարոն Նախարար,
«Ասեմ եմ որ բովանդակ Հայութեան զգացումը կը քաղցանակէ՝ ձեզ յայտնելով այն ցաւալին յաւանք ուր կը համակէ զկիս ի սեւ անուշիկ աղէտէ մեծ աւերակով Փարիզին: Գորովակցում տնայացումը և երախտագիտութիւնը զոր կը օսենք այս ան ու աղէկն երկրին համար, մեզի հաղորդակցել կրնէ այն քրտութեան, այն անկողութեան զոր այս պահուս կրկանեալ Ծաւնացիք:

Մարտիով վաղընդոյր անձեացումը այս վտանգին, կը խնդրեմ որ ընդունի, Լեւ Ա. 2.

Ահա Պ. Փիշոնի պատասխանը.

«Պարոն,
«Ենթոմեցայ ցաւալեցական մամլակը զոր հանձն էի ինձ ուղղել՝ Սեմի յորդանան պատճառով աղէտին առթիւ: Շատ զգածուած եմ ձեռք յայտնած զգացումներէն, և պատեք կը համարիմ ձեզ ուղղել իմ ցաւ անկողն ընդունակութիւններս: -

Հանձնել ընդունի, Լեւ.

Ա. Փիշոն

Նոսր մը փարիզաբնակ ճայեղ աղարկային Պ. Փիշոնին ցաւալեցական մամլակն է 500 ֆր. (Մմն, 200 ֆր. Պ. Է. Էմմէրան 75 ֆր., սկիւն Էմմէրան 50 ֆր. Պ. Է. Էմմէրան 50, Լեւոն Կիւմիւլեյեան 50, Յովնամնէս խոն

Սրիւեան 50 ակն ֆր., Երուանդ Կիւմիւլեյեան 25 ֆր. Պ. Փիշոն այս նամակական ցոյցին պատասխանեց սիրալիք մամլակով մը:

Ա Շ Խ Ա Տ Ա Ն Ի Տ Ո Ւ Ն

Վերջին պահուն, կը ստանանք Պոլսէն «Կոչ ճր արաստեղծմանի Հայութեան», զոր կ'ուղղէ «Աշխատանքի տուն» նորահաստատ Տիմարկութիւնը: Տեղի պակասը ձեզ թոյլ չի տար հրատարակել զայն ամբողջութեամբ: Բայց պարտք կը համարենք ձեռք ձեռք համակարգութիւնը յայտնել այն շատ գեղեցիկ նպատակին զոր իրեն առաջադրած է «Աշխատանքի տունը», այն է թէ Կիւմիւլեյ մէջ ծանաւաւորապէս, և թէ Հայաստանի մէջ ընդհանրապէս՝ աշխատանք հայկաբնակ արիւծակն և կարտ Հայկալուն՝ փոխանակ որդոմութիւն տալու անոր: «Աշխատանքի տուն» կազմակերպութեան վարիչները մտադիր են աշխատանքներ հիմնել: Օրնիւր լաւագոյն եղանակն է գործ հայկաբնակ. գրական, տեւական ու բարոյացուցիչ քարտեղութիւնն է այլ: Մենք արժանի կը նկատենք այդ կազմակերպութիւնը ամէն բազմութեան և քաղաքական: Այլպիսի կազմակերպութիւն ճր անշուշտ ձեռք յաղորդութիւն կ'ունենայ, եթէ ունենայ ազգային հանգամանք, և ինքզինքը հեռու պահէ կուսակալականութենէ:

Աշխատանքի տան վարչական ժողովի կեդրոնատեղին է 100, Kaylondji Koulluk.

Péra, Constantinople

Գրածական նուիրատուութիւններ ուղղել կազմակերպութեան նախագահին՝ Տր. Վահրամ Թորգոմանիկ անունով:

ՄԱՐՍԻԼԻՌՑ ՍՄՍԱՐԵՆԵՐԸ

Բաական ատենէ ի վեր ծանր արտունջներ կը յայտնուին Մարսիլիա և այլուր հաստատուած քանի ճր հայ «արմար»ներու ծախի որոնք կը շուսաւորեն, կը հարստանարեն Ամերիկայ ցայտը հայ խեղճ միաբնակ գաղթականները: Այդ հարցին վրայ վերջերս ստացանք գրութիւն ճր Անգլիայէն, զոր զօրաղարկութիւն տեղ շուսիք հրատարակումը համար: Նոյնպէս և Մարսիլիայէն Պ. Այալոն, աղիւր Հայ ճր, որ 25 յունիսի 1895 յապտարակութեան տանն զրոյցիկ զոր ճր կատարած է, ձեզ հաղորդեց կարգ ճր տեղեկութիւններ: Աստուջն ամենիւ համար «սմարտ»ներու ճր հարստանարութեանց, Պ. Այալոն Էյմմէրան ջանի ճր Հայկերու աշակցութեանը՝ հիմնած է արդէն Մարսիլիոյ մէջ ընկերութիւն ճր որ յորձեն ու պարկեալութեան յիսնի զբաղի գաղթի Հայերով և թոյլ պիտի շտայ որ անոր «արմար»ներու ծախին իշխան: Այդ ընկերութիւնը հրապարակ հանած է արդէն յայտարարութիւն ճր որ ցոյց կուտայ իր ծրարին թէ՛ աղիւր թէ՛ գործնական հանգամանք: Մարսիլիոյ Հայութիւնը ծանուաւորապէս, և հայ մուսուլման ու Հայոց պատրիարքարանը պէտք է աջակցին այս ընկերութեան, Հայոցն է A. Elmassian, Asdikian & Cin, 40, Grand Rue Marseille.

Le Gérant: FREDERIC MACLER.

Imprimerie Ch. NERÇES, 7, Rue du Pot de Fer-Paris.

A.R.A.R.®